

Ганна Омелянівна Комарницька,

*канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів, Україна);*

Юлія Сергіївна Шипуліна,

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та УІД,
Сумський державний університет (м. Суми, Україна);*

Наталія Сергіївна Ілляшенко,

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та УІД,
Сумський державний університет (м. Суми, Україна)*

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ¹

Виконано аналіз впливу урбанізаційних процесів на інноваційний розвиток регіонів України. Показано, що ефективність урбанізації потребує застосування сучасних інноваційних технологій, при цьому урбанізація активізує процеси створення і впровадження інновацій. Визначено особливості процесу урбанізації в Україні та визначено основні фактори, що впливають на нього. Доведено, що урбанізаційні процеси безпосереднім чином впливають на показники інноваційного розвитку регіонів України, зокрема, обґрунтовано наявність статистично значимого зв'язку між показниками рівня урбанізації регіонів і показниками частки їх інноваційної продукції, яка реалізована за кордоном. Систематизовано регулятори урбанізаційних процесів у вимірах «інноваційний – просторовий розвиток» та «держава – людина», розкрито характер впливу зазначених регуляторів на стимулювання інноваційно-орієнтованого розвитку урбанізації регіонів України. Встановлено характер впливу соціальних і культурних регуляторів на формування інноваційної культури регіону, як основи його інноваційно-сприятливого середовища.

Ключові слова: урбанізація, інноваційний розвиток, регіони України, стимулювання інноваційної діяльності, інноваційна культура, інноваційно-сприятливе середовище.

DOI: 10.21272/mmi.2017.3-31

Постановка проблеми в загальному вигляді. Урбанізаційні процеси в останні десятиріччя є одним з головних факторів соціально-економічного розвитку як окремих регіонів, так національних економік у цілому. Україна в черговий раз за останні роки знаходиться на межі знакових політичних і соціально-економічних змін. Як свідчить європейський досвід ухвалення в Україні стандартів ЄС спричинить знакові трансформації в усіх сферах людської життєдіяльності, в тому числі у структурі міського, сільського та приміського населення. Цю тенденцію підсилюють процеси глобалізації, що теж впливають на зростання міст і поширення міського способу життя, які формують сучасну модель локальних соціально-економічних систем. Таким чином, сучасні процеси урбанізації – це діючий двигун соціально-економічного розвитку, що характеризується низкою суперечностей і проблем, які вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Ці проблеми є особливо актуальними зважаючи на необхідність переходу вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку у руслі концепції інноваційного випередження, який для України є безальтернативним [2, 18]. Відповідно, актуалізується проблематика визначення ефективних методів регулювання урбанізаційних процесів з позицій стимулювання інноваційного розвитку регіонів України, що сприятиме її соціально-економічному зростанню і у перспективі – входженню до світового співтовариства економічно розвинених країн з високими стандартами якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні і теоретико-методичні основи

¹ Робота виконана за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідних тем: «Фундаментальні основи управління розвитком інноваційної культури промислових підприємств» (№ ДР 0115U000687); «Механізм управління знаннями в системі інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів» (№ ДР 0117U002255)

дослідження урбанізаційних процесів, підходів до їх регулювання викладено в працях всесвітньо знаних вчених, зокрема, таких, як Д. Харві [17], П. Нокс і Л. Маккарті [20], В. Шукла [23] та ін. Дослідженню особливостей процесів урбанізації в Україні, розробленню і удосконаленню методів їх регулювання присвятили свої праці вітчизняні вчені: К. Немець [6], Г. Онищук [8], Б. Посацький [10], І. Салій [12], В. Семенов [13], О. Шаблій [15], Л. Шевчук [16] та ін. Проте, незважаючи на значні напрацювання, залишаються недостатньо опрацьованими питання регулювання процесу урбанізації в контексті забезпечення інноваційних змін, дослідження впливу урбанізації на інноваційний розвиток регіонів України тощо. Їх вирішення дозволить сформувати підґрунтя для цілеспрямованого регулювання процесів урбанізації в контексті стимулювання переходу регіонів України на шлях випереджаючого інноваційного розвитку.

Метою цієї статті є дослідження впливу урбанізаційних процесів на інноваційний розвиток регіонів України з метою розроблення рекомендацій щодо їх регулювання в контексті формування в регіонах інноваційно-сприятливого середовища.

Викладення основного матеріалу. Сучасні дослідники урбанізації зазначають, що це явище напряму пов'язане з економічними, соціальними та політичними факторами. Згідно Д. Харві [17] урбанізація визначається в основному як прояв штучного середовища існування людства, вона породжена розвитком капіталістичної промисловості. У сучасному світі різниця між способами життя міського та сільського населення стає все більш розмитою. Купівля та продаж будинків і земельних ділянок визначають напрямки просторового розвитку для сучасного урбанізму [17; 20]. Розвиток простору великими фірмами, науково-дослідними центрами та створення кластерів стають одними з основних методів регулювання процесів урбанізації і впровадження міського способу життя [23]. Для обґрунтування напрямів регулювання урбанізаційних процесів у регіоні можна використати концепцію кластеризації оскільки вона ґрунтується на актуальних тенденціях розвитку постіндустріальної економіки. Урбанізаційні та ІТ кластери, індустріальні парки є одними з основних проявів інноваційного регулювання урбанізаційних процесів, стимулювання інноваційного розвитку регіонів [4, 7]. Це підтверджує розвиток ІТ кластерів у містах Західної України, зокрема, таких як «Lviv IT BPO» з проектами «IT House».

Системний аналіз та узагальнення літературних джерел [6, 8, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 20, 23] та наявної практики дозволив виділити головні ознаки сучасної урбанізації:

- концентрація, інтенсифікація, диференціація та різноманітність міських видів діяльності і в той же час – сільського господарства в приміських зонах великих центрів багатьох розвинених країн;
- поширення поза центрами урбанізаційних ареалів міського способу життя з особливою структурою спілкування, культурою та системою ціннісних орієнтацій;
- розвиток великих міських агломерацій, урбанізованих районів і зон унаслідок посилення взаємозв'язків у системах розселення;
- ускладнення форм і систем урбанізованого розселення, перехід від лінійних до вузлових, смугових;
- розширення радіусів розселення в межах агломерацій і урбанізованих районів, пов'язаного з місцями праці, відпочинку та ін., які сприяють територіальному зростанню міських систем; збільшуються площі високоурбанізованих територій унаслідок розширення і появи нових вогнищ урбанізації [9];
- формування у великих містах інноваційних центрів (центрів інноваційного розвитку) регіонів.

Можна виділити кілька важливих наслідків сучасних процесів урбанізації, що прямо чи опосередковано сприяють економічному розвитку на основі інновацій і інноваційної діяльності:

1. Активізація процесів урбанізації позитивно впливає на обсяг капіталовкладень в економіку регіону. Як свідчить світовий досвід, урбанізація відіграє вагомий роль у формуванні валового внутрішнього продукту регіонів та держав. Важливим аспектом є те, що висока концентрація мешканців міст на невеликій території зумовлює необхідність капіталовкладень у будівельному галузь, насамперед житлове будівництво. Надалі виникає необхідність розвитку відповідної

інфраструктури, що є об'єктом як внутрішнього, так і зовнішнього інвестування.

2. У ході урбанізаційних процесів значно розширюється попит на товари та послуги. До речі, такий попит стає не тільки ширшим, але й більш платоспроможним, він стосується значного асортименту товарів і послуг [19, 21].

3. У ході урбанізаційних процесів відбувається формування у великих містах та обласних центрах ядер інноваційного розвитку регіонів.

У наш час регулювання способів розселення в приміській зоні є можливим за допомогою інноваційних технологій, що дозволяють вирішити низку соціально-економічних проблем. Серед них - використання альтернативних видів енергетики (вітрова, сонячна, біомаси), які є часто недоступними у густозаселеній міській зоні. Однак у приміській зоні вони є цілком доступними, при цьому зберігається міський спосіб життя, а технологія фрілансу дозволяє виконувати роботу без безпосередньої присутності на робочому місці [3, 22].

Забезпечення якості життя населення є пріоритетом регулювання розвитку крупних мегаполісів для багатьох розвинених держав, що без застосування сучасних інноваційних технологій є практично неможливим. А це активізує процеси створення і впровадження інновацій. Україна має свою специфіку в цьому плані. Міста з десятимільйонним населенням, де його щільність може сягати до 10 осіб/га, в нашій державі відсутні. Коефіцієнт інтенсивності урбанізації в Україні є одним із найнижчих у світі (-0,1) [24]. У той же час, тенденція до поступового збільшення рівня урбанізації спостерігається, починаючи з 2003 року. Лише у п'яти областях України чисельність сільського населення є більшою, ніж міського: це Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька і Закарпатська області. Отже, міський спосіб життя є домінуючим у більшості областей, особливо в індустриальних – Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій областях (південно-східна частина України).

Внутрішні міграційні переміщення в Україні, у тому числі з села в місто, є слабо контрольовані та не відображаються офіційною статистикою. Тому комплексний їх аналіз є утруднений, хоча потреба в ньому є високою. Особливо вона загострилась з 2014 р. внаслідок російської агресії і пов'язаного з цим вимушеного переміщення значних мас населення, що потребує детального аналізу і належного регулювання.

Розглянемо детальніше особливості урбанізаційних процесів та їх вплив на інноваційний розвиток в регіонах України. Згідно офіційних статистичних даних [1] 6,8% населення країни проживає у столиці. Цікаво, що частка постійного населення обласних центрів у загальній чисельності населення регіонів в Україні є різною: якщо для Харківської області це 54% населення (офіційна статистичні дані початку 2016 року), то для Закарпатської області – лише 9,2%. Це показовий приклад - наскільки різною є динаміка урбанізаційних процесів для двох областей з крайнього східного і крайнього західного кордону України. Як правило, для регіонів з вищою часткою концентрації населення в обласному центрі є вищою заробітна плата (рис. 1). Ця закономірність свідчить про явно недопустимий розрив у рівні оплати праці між центром і периферією.

До розглянутих вище тенденцій додамо наші висновки щодо урбанізаційних процесів у регіонах України:

1. Досить значна і постійно зростаюча частка міського населення свідчить про те, що урбанізація в Україні переходить до останньої стадії, яка починається тоді, коли частка міського населення в державі (регіоні) стає більшою за 70%. Водночас для України ще характерна суттєва територіальна диференціація рівня урбанізації, оскільки в деяких регіонах досі переважає сільське населення.

2. На відміну від тенденцій минулого століття, в наш час в Україні населення скорочується швидшими темпами саме у сільській місцевості, одночасно у містах спостерігається навіть деякий приріст. Основною причиною такої ситуації є різний віковий склад сільського та міського населення.

3. В Україні й надалі спостерігається тенденція міграційного приросту міського населення, який формують внутрішньодержавні та внутрішньо-регіональні міграції. Починаючи з 2014 року, суттєво збільшили чисельність населення міст внутрішньо переміщені особи, які, як правило, шукають

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

кращих можливостей для працевлаштування і навчання саме в обласних центрах. Основним об'єктом міграційних процесів залишається м. Київ, куди щороку прибуває до 15 тис. осіб мігрантів (у 2015 році – близько 13,5 тис.).

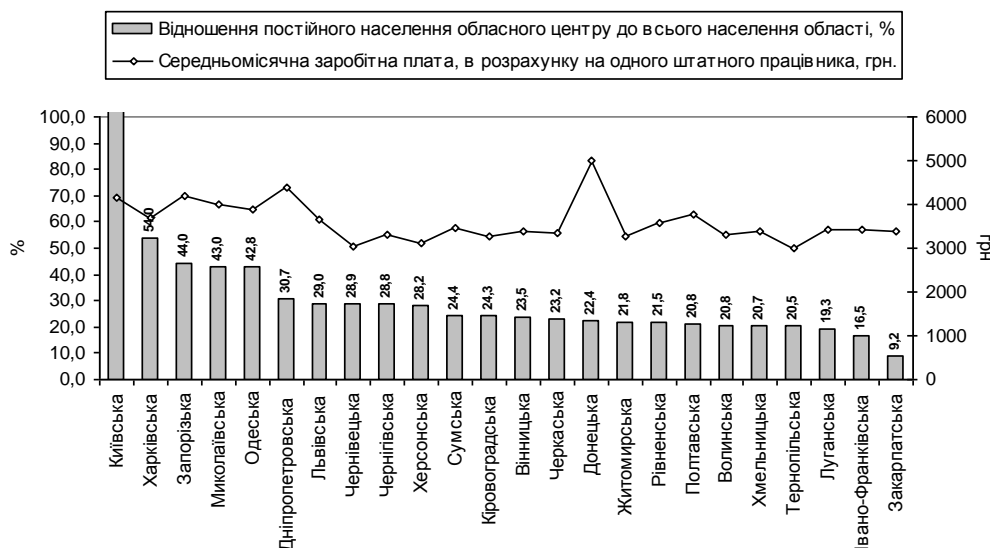


Рисунок 1 – Рівень концентрації населення в обласних центрах України та рівень заробітної плати в регіонах (побудовано авторами за даними [1])

Урбанізаційні процеси безпосереднім чином впливають на інноваційний розвиток регіонів України. Як свідчить статистика показники високого рівня урбанізації тісно пов'язані з показниками інноваційного розвитку областей України (реалізація інноваційної продукції у 2015 році та сумарний індекс інновацій у 2012-2014 роках (табл. 1).

Як слідує з табл. 1 високий рівень частки міського населення у Харківській (80,2 %), Луганській (86,8), Донецькій (90,6) та Миколаївській (67,7) областях співвідноситься з показниками їх інноваційного розвитку. У той же час області з низьким рівнем урбанізації – Тернопільська (44,0), Чернівецька (42,3), Рівненська (47,4) та Закарпатська (36,8), мають низькі позиції за сумарним індексом інновацій та часткою інноваційної продукції у загальному її обсязі та тій, що продана за кордон.

Проте поглиблений статистичний аналіз (проведений за допомогою пакету прикладних програм Excel) показав, що в цілому (для всіх областей України) існує статистично значимий зв'язок лише між рівнем їх урбанізації і показником реалізації інноваційної продукції за межі України, коефіцієнт кореляції 0,53. Для інших показників інноваційного розвитку такого зв'язку (для всіх областей України, див. табл. 1) не існує.

Таким чином нами виявлено, що для більшості областей України існує безсумнівний зв'язок між показниками рівня урбанізації регіонів і показниками частки їх інноваційної продукції, яка реалізована за кордоном. Тобто урбанізація регіонів впливає на показники їх інноваційної діяльності. Відповідно, інструменти і методи регулювання процесів урбанізації слід обирати і застосовувати таким чином, щоб це сприяло у максимально можливому ступені інноваційному розвитку відповідних регіонів. Регулювання урбанізаційних процесів, на перший погляд, не є пріоритетним для України, на відміну розвинених держав в яких воно застосовується, зокрема, для зниження темпів зростання міського населення чи забезпечення високої якості життя у

мегаполісах. Проте існує низка пов'язаних з цим проблем, що полягають у необхідності подолання значних розривів між рівнем соціально-економічного розвитку столиці, обласних центрів та менших просторових утворень. Їх розв'язання безпосередньо пов'язане з інноваціями і інноваційною діяльністю, а також з переходом регіонів на шлях інноваційного розвитку.

Таблиця 1 – Рівень урбанізації та інноваційного розвитку регіонів України
(побудовано авторами за даними [5, 14])

Область	Частка міських жителів, 2015 р.	Обсяг реалізованої інноваційної продукції у % до загального обсягу, 2015 р.	Реалізація інноваційної продукції за межі України, % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції у 2015 р.	Сумарний індекс інновацій у 2012-2014 рр., %	Сумарний індекс інновацій у 2012-2014 рр., ранг
Вінницька	50,0	0,6	1,3	40,7	6
Волинська	51,8	2,2	43,8	20,2	21
Дніпропетровська	83,5	0,4	67,3	20,6	19
Донецька	90,6	2,6	71,9	44,4	2
Житомирська	58,4	1,8	17,3	24,6	15
Закарпатська	36,8	4,6	72,8	20,6	20
Запорізька	76,9	2,7	42,7	34,4	9
Івано-Франківська	43,1	1,3	33,2	41,2	4
Київська	61,6	0,8	22,2	35,1	8
Кіровоградська	62,4	2,3	16,8	29,5	12
Луганська	86,8	1,8	96,7	31,7	11
Львівська	60,4	1,9	10,3	32,9	10
Миколаївська	67,7	0,3	21,0	43,9	3
Одеська	66,5	1,2	18,0	19,6	22
Полтавська	61,2	1,9	25,7	13,2	24
Рівненська	47,4	0,4	32,4	39,2	7
Сумська	67,9	7,1	70,6	40,9	5
Тернопільська	44,0	2,8	8,6	24,3	17
Харківська	80,2	3,4	64,3	48,4	1
Херсонська	61,0	1,4	10,2	24,6	16
Хмельницька	55,5	0,7	25,5	15,8	23
Черкаська	56,3	0,7	30,1	12,6	25
Чернівецька	42,3	2,4	22,3	27,4	13
Чернігівська	63,5	0,5	42,8	25,3	14
м. Київ	100,0	0,4	8,5	21,7	18

Для цього важливо розуміти і правильно використовувати різного роду регулятори, які ув'язують урбанізаційні процеси зі стимулюванням інноваційної активності регіонів.

Регулятори урбанізаційних процесів ми трактуємо як засоби, інструменти й процеси зовнішнього середовища (непрямий вплив), які можуть бути використані для цілеспрямованої модифікації напрямів та інтенсивності перебігу урбанізаційних процесів. Авторську класифікацію таких регуляторів подано на рис. 2.

Правові регулятори охоплюють законодавчі й нормативні акти, покликані здійснювати регулювання інноваційних процесів у сфері містобудування та розвитку міст. Політико-адміністративні регулятори діють через прийняття та впровадження інноваційних рішень органів влади і місцевого самоврядування різних рівнів. Макроекономічні регулятори визначають напрями перебігу урбанізаційних процесів у країні загалом та окремих її регіонах та пов'язані зі структурними трансформаціями національної економіки, що активізують процес її переходу на шлях інноваційного розвитку. Ринкові регулятори пов'язані зі специфікою функціонування товарних ринків (нових виробів чи послуг), конкурентною боротьбою на загальнодержавному і регіональному рівнях. Містобудівні регулятори урбанізаційних процесів пов'язані з особливостями проектної документації міського розвитку, специфікою генеральних планів міст, будівельною діяльністю в межах їхніх територій.



Рисунок 2 – Типи регуляторів урбанізаційних процесів (розроблено авторами)

Певний зв'язок із технічним та комунікаційним наповненням територій міст має вплив інфраструктурних регуляторів. Вони є особливо вагомими для невеликих міських населених пунктів і проявляються через залежність між розвитком різних видів інфраструктури (житлово-комунальної, транспортної, комунікацій тощо) та інтенсивністю інноваційно-орієнтованих урбанізаційних процесів. Технологічні регулятори пов'язані з впливом процесів поширення інноваційних інформаційно-комунікаційних та інших сучасних технологій у межах міських населених пунктів і зонах їхньої просторової гравітації. Вплив організаційних регуляторів пов'язаний із діяльністю державних і громадських організацій, що мають на меті інноваційне організаційно-економічне, проектне й інформаційне забезпечення розвитку міст. Демографічні регулятори діють через систему інноваційних заходів спрямованих на покращення демографічної ситуації у межах міст і загалом на управління демографічним розвитком населених пунктів. Соціальні регулятори урбанізаційних процесів мають найширший спектр дії, адже вони охоплюють новітні механізми впливу на розвиток міст економічних і суспільних чинників. Соціальні регулятори у зв'язку зі своєю специфікою переважно впливають на соціальну урбанізацію (поширення міського способу життя) і частково – на демографічну й екологічну. Культурні регулятори тісно пов'язані з соціальними та полягають у врахуванні культурно-історичних особливостей формування міст у стратегіях їхнього подальшого розвитку. Інформаційні регулятори мають широкий спектр дії та тісно пов'язані з усіма іншими, бо виконують «посередницьку» функцію. Кожна з виділених груп регуляторів має специфіку й різні виміри впливу на урбанізаційні процеси (рис. 3).

Слід зазначити, що сукупність соціальних та культурних регуляторів також повинна стимулювати формування інноваційної культури, яка розглядається як механізм соціокультурного регулювання інноваційної поведінки людини [11], у даному контексті – населення регіонів. Зазначені на рис. 3 регулятори повинні стимулювати розвиток складових підсистем інноваційної культури регіону:

- інноваційної, що відповідає за розроблення нових типів (моделей) інноваційного регулювання процесів урбанізації, що спираються на власний чи запозичений досвід;
- селекційної, що відповідає за відбір власних чи запозичених моделей інноваційного регулювання процесів урбанізації, які є актуальними для конкретного регіону (країни);
- трансляційної, що відповідає за закріплення та передачу з минулого в сьогодення та з сьогодення в майбутнє моделей інноваційного регулювання урбанізаційних процесів які довели на практиці свою ефективність.

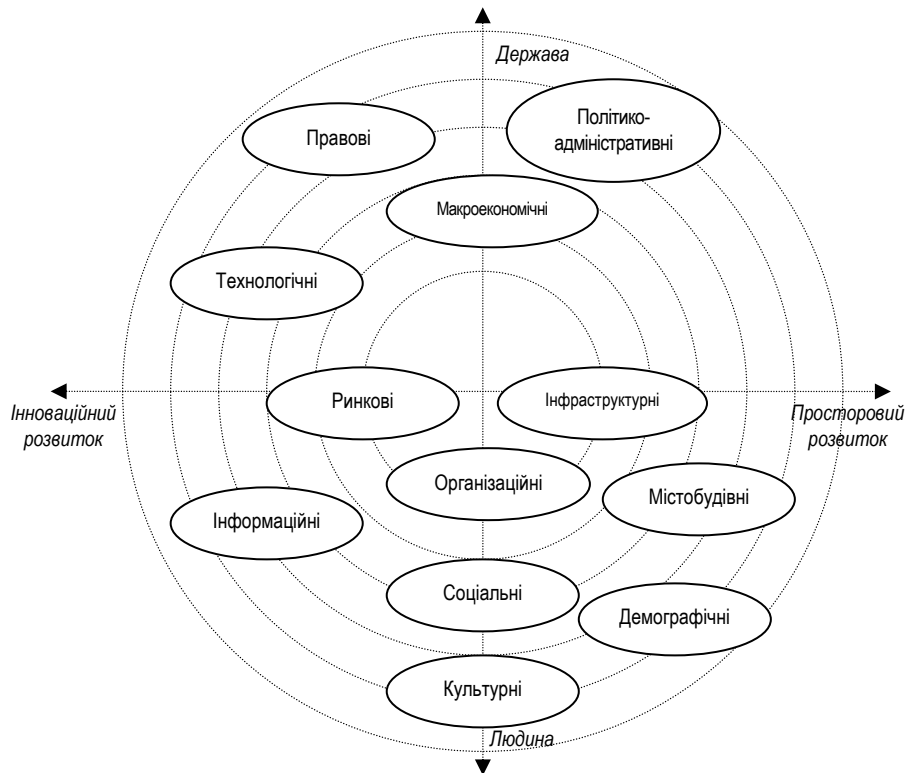


Рисунок 3 – Регулятори урбанізаційних процесів у вимірах «інноваційний – просторовий розвиток» та «державна – людина» (розроблено авторами)

Світовий досвід переконливо доводить, що інноваційна культура є важливим фактором формування інноваційно-сприятливого середовища на різних рівнях узагальнення: держави, регіону чи галузі, окремого підприємства чи установи. У контексті тематики нашого дослідження вона розглядається як одна з головних складових формування і розвитку інноваційно-сприятливого середовища на рівні регіону.

Висновки та напрямки подальших досліджень. Підводячи підсумки викладеному слід зробити такі висновки:

- показано, що процеси урбанізації в регіонах безпосередньо впливають на їх економічний розвиток, визначено основні напрями впливу;
- встановлено, що успіх урбанізації без застосування сучасних інноваційних технологій є практично неможливим, відповідно, урбанізація активізує процеси створення і впровадження інновацій;
- окреслено особливості процесів урбанізації в Україні та визначено основні фактори, що формують ці особливості;
- на основі аналізу статистичних даних доведено, що урбанізаційні процеси безпосереднім чином впливають на показники інноваційного розвитку регіонів України, зокрема, обґрунтовано наявність безсумнівного зв'язку між показниками рівня урбанізації регіонів і показниками частки їх інноваційної продукції, яка реалізована за кордоном; встановлено, що цей вплив є не таким

однозначним для інших показників інноваційної активності у регіонах;

- систематизовано регулятори урбанізаційних процесів у вимірах «інноваційний – просторовий розвиток» та «держава – людина», розкрито характер впливу зазначених регуляторів на стимулювання інноваційно-орієнтованого розвитку урбанізації регіонів України;

- визначено характер впливу соціальних і культурних регуляторів на формування інноваційної культури регіону, як основи інноваційно-сприятливого середовища регіону.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на розроблення теоретико-методичного підходу до моделювання процесів урбанізації у регіонах України з позицій максимізації їх впливу на випереджаючий інноваційний розвиток відповідних регіонів.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ілляшенко Н.С. Формування теоретичних засад випереджального розвитку на рівні країни та підприємства / Н.С. Ілляшенко // *Економічний часопис – XXI*. – 2014. – №5-6. – С. 78-81.
3. Ілляшенко С.М. Розвиток фрілансу як фактор забезпечення економічної безпеки України: оцінка перспектив / С.М. Ілляшенко // *Економічна безпека територіально-виробничих комплексів: енергетика, екологія, інформаційні технології: монографія* / Коцко Т. А., Чеховська М. М., Лісовські О. Л. [та ін.] ; за наук. ред. д.т.н., проф. Лук'яненка С. О., к.е.н., доц. Караєвої Н. В. – К. : «МП Леся», 2015. – С. 185-189.
4. Комарницька Г.О. Урбокластери як інноваційні структури регулювання урбанізаційних процесів у регіоні / Г.О. Комарницька // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2013. – № 1. – С. 247-253.
5. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2016. – 257 с.
6. Немець К.А. Вплив процесу урбанізації на виникнення сучасних форм міських поселень / К.А. Немець, А.В. Мазурова // *Вісник Харківського національного університету*. – 2014. – № 1128. – С. 116-119.
7. Оксанич А.О. Організаційно-економічні передумови формування регіональної системи інновацій / А.О. Оксанич, Г.О. Комарницька // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2011. – № 3. Т. 1. – С. 79-85.
8. Оніщук Г.І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика / Г.І. Оніщук. – К.: Науковий світ, 2002. – 506 с.
9. Пивоваров Ю. Я. Глобальная урбанизация и Россия на пороге XXI века: антропокультурный подход / Ю.Я. Пивоваров // *Изв. Рос. АН*. – 1996. – №4. – С. 38–45.
10. Посацький Б.С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування: навч. посіб. / Б. С. Посацький ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». — 2-ге вид., допов. — Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. — 366 с.
11. Прокопенко О.В. Мотивація процесів формування і розвитку інноваційної культури / О.В. Прокопенко, Ю.С. Шипуліна // *Маркетинг: теорія і практика. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля* / Ред. кол.: Т.С. Максимова (гол. ред.) – Луганськ, вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. - № 21. – С. 134-142.
12. Салій І.М. Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти / І. М. Салій. – К. : Наук. думка, 2005. – 303 с.
13. Семенов В.Т. Формирование устойчивого развития мегаполисов. Урбанистические аспекты / В.Т. Семенов, Н.Э. Штомпель. – Х. : Харьк. нац. акад. город. хоз-ва, 2009. – 340 с.
14. Статистика населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Database/Population/databasetree_uk.asp
15. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / О. І. Шаблій. – Львів, 2003. – 444 с.
16. Шевчук Л.Т. Львівський урбокластер як інструмент активізації розвитку метрополітних функцій міста Львова / Л. Т. Шевчук, Г. О. Комарницька // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. – 2013. – Вип. 2. – С. 36–45.
17. Harvey D. *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization* / David Harvey. – Oxford: Basil Blackwell, 1985. – 239 p.
18. Illiashenko N.S. The main instruments of the state support and development of innovative activity in Ukraine / N.S. Illiashenko, Yu. M. Riazantseva // *Бізнес інформ*. – 2015. - №12. – С. 82-87.
19. Ketchen D.J. Research on Competitive Dynamics: Recent Accomplishments and Future Challenges / D. J. Ketchen, C. Snow, V. L. Hoover // *Journal of Management*. – 2004. – № 30 (6). – P.779–804.
20. Knox Paul L. *Urbanization: an introduction to urban geography* / Knox Paul L., McCarthy Linda. – Boston: Pearson, 2012. – 459 p.
21. Sachs J.D. *Macroeconomics in the Global Economy* / J. D. Sachs, B. F. Larrain. – N.J: J.D. Sachs, B.F. Larrain – Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1993. – 778 p.
22. Shevchuk A.V. Artificial Intelligence and Intellectualization: New Prospects For Economic Development / A. V. Shevchuk // *Науковий огляд*. Том 4. – № 25. – 2016. – С. 27–36.
23. Shukla V. *Urbanization and economic growth* / V. Shukla. – Delhi, India, Oxford University Press, 1996. XV. – 483 p.
24. Population of Ukraine : Worldstat info [Electronic resource]. – Access mode : <http://en.worldstat.info/Europe/Ukraine/>.

1. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Illiashenko N.S. (2014). Formuvannia teoretychnykh zasad vyperedzhalnogo rozvytku na rivni krainy ta pidpriemstva [Formation of theoretical foundations of advanced development at the level of the country and enterprises]. *Ekonomichnyi chasopys–XXI – Economic Annals-XXI*, 5-6, 78-81 [in Ukrainian].
3. Illiashenko S.M. (2015). Rozvytok frilansu yak faktor zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: otsinka perspektyv [The development of freelance as a factor in providing Ukraine's economic security: an assessment of prospects]. *Ekonomichna bezpeka terytorialno-vyrobnychkykh kompleksiv: enerhetyka, ekolohiia, informatsiini tekhnolohii – Economic security of territorial production complexes: energy, ecology, information technologies* (pp. 185-189). S.O. Lukianenka, N.V. Karaieva (Eds.). Kyiv : MP Lesia [in Ukrainian].
4. Komarnicka, G.O. (2013). Urboklastery yak innovatsiini struktury rehuliuвання urbanizatsiinykh protsesiv u rehioni [Urboclusters as innovative structures for the regulation of urbanization processes in the region]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and management of innovations*, 1, 247-253 [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] (2016). *Naukova ta innovatsiina dialnist Ukrainy* [Scientific and innovative activity of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Niemets, K.A., & Mazurova, A.V. (2014). Vplyv protsesu urbanizatsii na vynykennia suchasnykh form miskykh poselen [Influence of the process of urbanization on the emergence of modern forms of urban settlements]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Kharkiv National University*, 1128, 116-119 [in Ukrainian].
7. Oksanych, A.O., & Komarnicka, H.O. (2011). Orhanizatsiino-ekonomichni peredumovy formuvannia rehionalnoi systemy innovatsii [Organizational-economic prerequisites for the formation of a regional system of innovations]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and management of innovations*, 3 (1), 79-85 [in Ukrainian].
8. Onishchuk, H.I. (2002). Problemy rozvytku miskoho kompleksu Ukrainy: teoriia i praktyka [Problems of urban development in Ukraine: theory and practice]. Kyiv : Naukovyi svit, 2002 [in Ukrainian].
9. Pivivarow, Y.I. (1996). Globalnaja urbanizacija i Rossija na poroge XXI veka: antropokulturnyj podhod [Global urbanization and Russia on the threshold of XXI century: anthropo cultural approach]. *Izd. Ros. AN*, 4, 38–45 [in Russian].
10. Posatskyi, B.S. (2011). Osnovy urbanistyky. Terytorialne i prostorove planuvannia [Basics of Urbanism. Territorial and spatial planning]. Lviv : Vyd-vo Lviv. politekhniki [in Ukrainian].
11. Prokopenko, O.V., & Shypulina, Yu.S. (2014). Motyvatsiia protsesiv formuvannia i rozvytku innovatsiinoi kultury [Motivation of processes of formation and development of innovative culture]. *Marketynh: teoriia i praktyka. Zbirnyk naukovykh prats Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia – Marketing: Theory and Practice. Collection of scientific works of the Eastern Ukrainian National University. V. Dal*, 21, 134-142 [in Ukrainian].
12. Saliu, I.M. (2005). Urbanizatsiia v Ukraini: sotsialnyi ta upravlinskyi aspekty [Urbanization in Ukraine: Social and Management Aspects] *Kuiv : Nauk. dumka* [in Ukrainian].
13. Semenov V.T., & Shtompel, N.E. (2009). Formyrovanye ustoichyvoho razvytyia mehapolysov. Urbanystycheskye aspekty [VT Formation of sustainable development of metropolises. Urbanistic aspects]. Kharkiv : Khark. nats. akad. khoz-va [in Russian].
14. Statystyka naselennia Ukrainy [Statistics of the population of Ukraine] (n.d.). *database.ukrcensus.gov.ua*. Retrieved from http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Database/Population/databasetree_uk.asp [in Ukrainian].
15. Shablii O.I. (2003). Osnovy zahalnoi suspiinoi heohrafii [Fundamentals of General Social Geography]. Lviv. Shevchuk, L.T., & Komarnytska, G.O. (2013). Lvivskyi urboklastery yak instrument aktyvizatsii rozvytku metropoliiynykh funktsii mista Lvova [Lviv urboclusters as a tool to enhance development metropoliiynykh functions Lviv]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-economic problems of the modern period Ukraine*, 2, 36-45 [in Ukrainian].
16. Harvey, D. (1985). *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization*. Oxford: Basil Blackwell.
17. Illiashenko, N.S., & Riazantseva, Yu. M. (2015). The main instruments of the state support and development of innovative activity in Ukraine. *Biznes inform – Business Inform*, 12, 82-87.
18. Ketchen, D.J., Snow, C.C., & Hoover, V.L. (2004). Research on Competitive Dynamics: Recent Accomplishments and Future Challenges. *Journal of Management*, 30 (6), 779–804.
19. Knox, P.L., & McCarthy, L. (2012). *Urbanization: an introduction to urban geography*. Boston: Pearson.
20. Sachs, J.D., & Larrain, B.F. (1993). *Macroeconomics in the Global*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall1.
21. Shevchuk, A.V. (2016). Artificial Intelligence and Intellectualization: New Prospects For Economic Development. *Naukovyi oglyad [Science Review]*, 4 (25), 27-36 [in Ukrainian].
22. Shukla, V. (1996). *Urbanization and economic growth*. Delhi, India : Oxford University Press.
23. Population of Ukraine : Worldstat info (n.d.). *worldstat.info*. Retrieved from <http://en.worldstat.info/Europe/Ukraine/> [in Ukrainian].

Г.О. Комарницька, канд. экон. наук, доцент кафедры экономики и менеджмента, Львовский национальный университет имени Ивана Франка (г. Львов, Украина);

Ю.С. Шупуліна, канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры маркетинга и УИД, Сумский государственный университет (м. Сумы, Украина);

Н.С. Ілляшенко, канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры маркетинга и УИД, Сумский государственный университет (м. Сумы, Украина)

Влияние урбанизации на инновационное развитие регионов Украины

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

Выполнен анализ влияния урбанизационных процессов на инновационное развитие регионов Украины. Показано, что эффективность урбанизации требует использования современных инновационных технологий, при этом урбанизация активизирует процессы создания и внедрения инноваций. Вскрыты особенности процесса урбанизации в Украине и определены основные факторы, которые влияют на него. Доказано, что урбанизационные процессы непосредственно влияют на показатели инновационного развития регионов Украины, в частности, обосновано наличие статистически значимой связи между показателями уровня урбанизации регионов и показателями доли их инновационной продукции, которая реализована за границей. Систематизированы регуляторы урбанизационных процессов в координатах «инновационное – пространственное развитие» и «государство – человек», раскрыт характер влияния указанных регуляторов на стимулирование инновационно-ориентированного развития урбанизации регионов Украины. Определен характер влияния социальных и культурных регуляторов на формирование инновационной культуры региона, как основы его инновационно-благоприятной среды.

Ключевые слова: урбанизация, инновационное развитие, регионы Украины, стимулирование инновационной деятельности, инновационная культура, инновационно-благоприятная среда.

G.O. Komarnicka, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and Management, Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine);

Y.S. Shipulina, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing and MIA, Sumy State University (Sumy, Ukraine);

N.S. Illiashenko, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing and MIA, Sumy State University (Sumy, Ukraine)

The impact of urbanization on the innovative development of Ukrainian regions

Modern processes of urbanization are shown as active power of socio-economic development, characterized by a number of contradictions and problems that require an integrated approach to their solution. These are burning problems conditioned by the necessity of transition of the domestic economy to the innovative way of development in line with the concept of innovation advancement, which is non-alternative for Ukraine. Consequently, the problem of determining effective methods of regulating the urbanization process occurs from the point of view of stimulating the regional innovation development of Ukraine, which will promote its socio-economic growth and further entering the world community of economically developed countries with high living standards.

The purpose of this article is to study the impact of urbanization processes on the regional innovative development of Ukraine in order to develop recommendations for regulation of these processes and form an innovative environment in the regions.

Results. The analysis of urbanization processes' influence on the innovative development of regions of Ukraine was carried out. The investigation substantiated that urbanization processes directly affect the economic development of the regions in innovative way. Main directions of such influence were determined. It was ascertained that the success of urbanization is practically impossible without application of modern innovative technologies, therefore urbanization activates processes of creation and introduction of innovations. The features of urbanization processes in Ukraine were outlined and main factors creating these features were determined. Based on the analysis of statistical data, urbanization processes were proved to have a direct impact on the indicators of innovative development of Ukrainian regions. In particular, an undoubted correlation between the indicators of the level of regional urbanization and figures of their innovative products, sold abroad, was substantiated. It was established that this influence is ambiguous for other indicators of innovation activity in the regions.

Accordingly, tools and methods of regulating the urbanization processes should be chosen and applied appropriately to contribute to innovative development of the regions at a maximum extent. For this purpose, it is important to understand and correctly apply different types of regulators that link urbanization processes with innovative activity of the regions. The regulators of urbanization processes in the dimensions "innovative - spatial development" and "the state - a person" were systematized, the nature of these regulators' influence on innovative development of urbanization of Ukrainian regions was disclosed.

The character of influence of social and cultural regulators on the formation of the regional innovative culture as the basis of innovative environment of the region was determined. It was shown that these regulators stimulate the development of components of the subsystems of the regional innovation culture: innovative, responsible for developing new types (models) of innovative regulation of urbanization processes based on own or borrowed experience; selective, responsible for selection of own or borrowed models of innovative regulation of urbanization processes that are relevant for a particular region (country); the transitive, responsible for consolidating and transferring models of innovative regulation of urbanization processes that have proved to be effective in practice from the past to present and from present to future.

Further research should be aimed at developing a theoretical and methodological approach to modeling processes of urbanization in the regions of Ukraine from the perspective of maximizing their impact on the advanced innovative development of the respective regions.

Keywords: urbanization, innovative development, regions of Ukraine, stimulation of innovative activity, innovative culture, innovative environment.

Отримано 07.03.2017 р.